

ingediend op **1504** (2022-2023) – Nr. 1
2 december 2022 (2022-2023)

Voorstel van resolutie

van Ludwig Vandenhove, Hannes Anaf, Conner Rousseau,
Kurt De Loor, Freya Van den Bossche en Maxim Veys

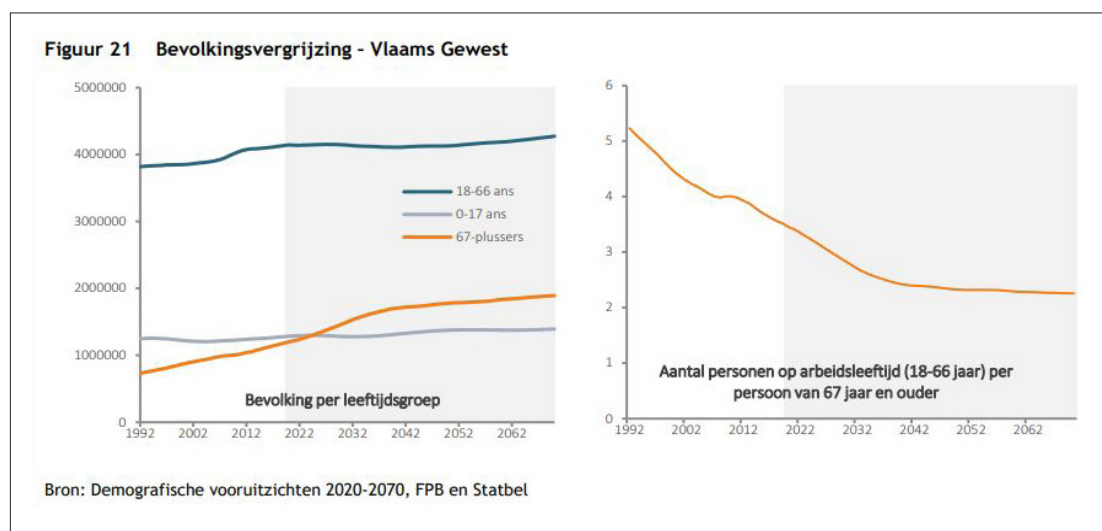
over de politieke participatie van senioren

TOELICHTING

Senioren in de samenleving: de cijfers

Sinds 2000 is Vlaanderen aan het vergrijzen. Het aandeel van de bevolking in Vlaanderen van 65 jaar of ouder neemt jaar na jaar toe: van 17% in 2000, 18% in 2010 tot 21% in 2022. Het aandeel Vlamingen jonger dan 18 jaar daalde van 21% in 2000 naar 19% in 2022. Ook het aandeel van de brede middengroep tussen 18 en 64 jaar daalde: van 63% in 2000 naar 60% in 2022. Met andere woorden: in 2022 stonden 80 jongvolwassenen tegenover 100 senioren, in 2000 ging het nog om 116 jongvolwassenen tegenover 100 senioren.¹

Het Federaal Planbureau voorspelt bovendien nog tot 2040 een versnelling van de vergrijzing van Vlaanderen, waarna die zich zal stabiliseren. Het aantal personen op arbeidsleeftijd voor één persoon van 67 jaar en ouder zal dalen van 3,4 in 2020 tot 2,3 in 2070. Het aandeel 67-plussers zal stijgen van 18% in 2020 tot 25% in 2070. Vanaf 2025 wordt het aandeel van de 0-tot-17-jarigen lager dan dat van de 67-plussers over de volledige projectieperiode.²



Figuur 1: Aandeel leeftijdsgroepen in het Vlaamse Gewest per decennium en verhouding tussen de beroepsbevolking en personen van 67 jaar en ouder.

Voor de bevolking van 67 jaar en ouder wordt er tussen 2020 en 2030 een stijging van 22% verwacht. Het Vlaamse Gewest zal in 2030 naar schatting bijna 1,47 miljoen inwoners tellen die 67 jaar of ouder zijn.

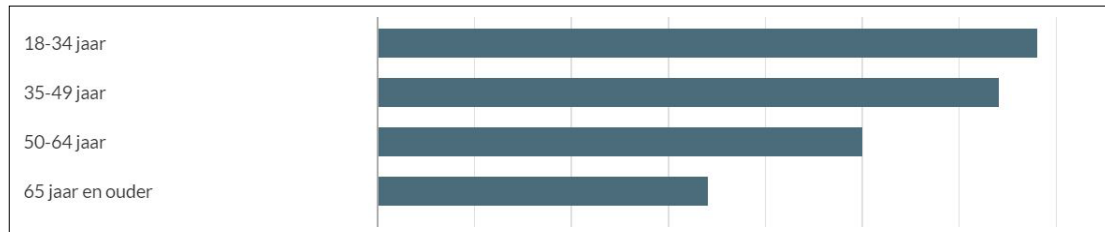
Senioren vormen dan ook een steeds belangrijkere groep in de samenleving, maar het is een groep die al te vaak over het hoofd wordt gezien als het gaat over politieke participatie. Politieke vernieuwing wordt te vaak gereduceerd tot politieke verjonging en voor senioren bestaan er geen eigen politieke debatplatformen. Dat staat in schril contrast met de vele debatten en fora waar aan jongeren politieke kennis wordt bijgebracht.

¹ <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/bevolking/bevolking-naar-leeftijd-en-geslacht>

² https://www.plan.be/uploaded/documents/202103310840330.FOR_POP2070_12389_N.pdf

Politieke participatie bij senioren

Dat het niet echt goed gaat met de politieke participatie bij senioren blijkt onder andere uit een bevraging die Statistiek Vlaanderen in 2021 heeft afgenomen. Uit die bevraging blijkt dat de politieke betrokkenheid onder senioren bij de laagste van alle leeftijdscategorieën is.



Figuur 2: Burgers vanaf 18 jaar die in 2021 aan minstens één politieke activiteit hebben deelgenomen: verhouding tussen leeftijdsgroepen in procenten.

Terwijl 34% van de 18-tot-34-jarigen aangeeft al minstens aan één politieke activiteit te hebben deelgenomen, is dat voor de 50-tot-64-jarigen maar 22% en voor de 65-plussers maar 17%.

Bovendien hebben senioren ook weinig geloof in de kracht van hun eigen stem. In een bevraging uit 2018 gaf 49% van de 60-plussers aan dat ze denken dat stemmen geen zin heeft en 29% dacht dat zijn stem er niet toe doet (SCV-survey, 2018).³

Dat uit zich ook in de cijfers over het vertrouwen in de politiek. De cijfers van Statistiek Vlaanderen tonen aan dat de senioren in Vlaanderen van alle leeftijdscategorieën het minst vertrouwen hebben in de politiek.

	Lokale overheid	Provinciale overheid	Vlaamse overheid	Federale overheid	Europese overheid
Man	25	14	15	12	17
Vrouw	22	13	11	10	14
18-34 jaar	25	14	11	10	22
35-49 jaar	26	15	17	14	16
50-64 jaar	20	11	12	10	13
65 jaar en ouder	23	14	14	12	11

Figuur 3: Vertrouwen in de overheid bij de bevolking van 18 jaar en ouder in het Vlaamse Gewest, voorjaar 2022, in procenten (blauw is significant).

Ook wat de politieke vertegenwoordiging betreft, valt in Vlaanderen een ondervertegenwoordiging van senioren op, zeker bij mensen boven de 70 jaar. Van de in 2018 verkozen lokale mandatarissen was 19% 60 tot 69 jaar, en maar 4% van de mandaten ging naar 70-plussers. Toch maakten 70-plussers 18% van de populatie uit die zijn stem kon uitbrengen tijdens die lokale verkiezingen.

³ <https://www.vlaamse-ouderenraad.be/sites/default/files/downloads/2022-07/Memorandum%20lokale%20verkiezingen%202024.pdf>

De impact van het decreet ter versterking van de lokale democratie en de afschaffing van de opkomstplicht

Op 14 juli 2021 keurde het Vlaams Parlement het decreet ter versterking van de lokale democratie goed (decreet van 16 juli 2021 tot wijziging van diverse decreten, wat betreft versterking van de lokale democratie). Dat decreet bevatte een van de meest fundamentele wijzigingen van de politieke participatie in Vlaanderen sinds de start van het federale België, namelijk het afschaffen van de opkomstplicht voor de lokale verkiezingen.

Voorbeelden uit het buitenland leren dat het ontbreken van een opkomstplicht sowieso tot een lagere opkomst en dus minder politieke participatie leidt. Bovendien toont onderzoek ook aan dat het afschaffen van de opkomstplicht specifieke bevolkingsgroepen sneller zal ontraden om hun stem uit te brengen. Of per definitie minder ouderen zullen gaan stemmen is onzeker, maar onderzoek laat alvast weinig goeds vermoeden.

Uit eerder onderzoek blijkt immers dat mensen met een grote interesse voor politiek sneller bereid zijn om hun stem te blijven uitbrengen. Maar 13% van de mensen die stellen geen politieke interesse te hebben, geeft aan nog te zullen stemmen. Ook het gevoel dat politiek oproept, heeft een impact op de bereidheid om te gaan stemmen. 29% van de mensen voor wie politiek een negatieve bijklank heeft, zal nog altijd gaan stemmen, terwijl dat voor mensen met positieve gevoelens ten aanzien van politiek 60% is. Ook het gevoel van machteloosheid speelt een rol. Wie een geringe mate van politieke machteloosheid ervaart, is veel meer bereid om 'altijd' te gaan stemmen dan wie een grote politieke machteloosheid ervaart: respectievelijk 74,4% tegenover 22,3%. Mensen met een hoge mate van politieke machteloosheid zullen bijgevolg veel sneller afhaken. Op al die parameters scoren senioren slechter dan andere leeftijdscategorieën, zoals hierboven al is aangegeven.

Omdat de afschaffing van de opkomstplicht voorlopig onomkeerbaar lijkt, iets wat de indieners van dit voorstel van resolutie ten zeerste betreuen, achten ze het de plicht van het Vlaams Parlement en de Vlaamse Regering om alles in het werk te stellen om de maximale politieke participatie van senioren te garanderen en senioren deel te laten nemen aan de lokale en provinciale verkiezingen, zowel door het wegnemen van drempels als door het stimuleren van participatie.

Grijze stem, wijze stem

Eerst en vooral zijn de indieners van dit voorstel van resolutie ervan overtuigd dat er werk moet worden gemaakt van een algehele versterking van de politieke participatie en inspraak van senioren op de diverse niveaus, en op het lokale niveau in het bijzonder, met een focus op het versterken van het geloof in de waarde van de eigen stem.

De cijfers tonen aan dat veel senioren het gevoel hebben dat hun stem er niet toe doet. Ze voelen zich vaak verwaarloosd door het beleid. Dat gevoel is door de aanpak van de coronacrisis, zeker door de Vlaamse Regering, nog versterkt. Daarom pleiten de indieners voor een gecoördineerde campagne onder leiding van de Vlaamse Ouderenraad en in samenwerking met het sociaal-cultureel seniorenwerk, om het belang en de meerwaarde van seniorenparticipatie onder de aandacht te brengen onder het motto 'Grijze stem, wijze stem'. Die campagne kan toewerken naar de lokale en provinciale verkiezingen, zonder zich er evenwel toe te beperken.

In 2020 bleek dat maar een op de drie ouderenraden betrokken was bij de opmaak van het participatiereglement in hun gemeente. Daarnaast werd ruim een op de vier ouderenraden niet betrokken bij de opmaak van de meerjarenplanning van de gemeente. Daarom vragen de indieners een versterking van de structurele

inspraakkanalen voor senioren door middel van een gegarandeerde lokale ouderenraad en de uitvoering van de geplande evaluatie van het lokaal participatiebeleid in afwachting van een structurele rapportage aan en toezicht op lokale ouderenparticipatie door het nog op te richten ouderenrechtencommissariaat. Daarnaast vragen de indieners van dit voorstel van resolutie, in lijn met de Vlaamse Ouderenraad, de ontwikkeling van kwaliteitscriteria voor doelgroepgerichte inspraak, die moeten worden geïntegreerd in het decreet van 9 februari 2018 betreffende het lokaal sociaal beleid en/of het decreet van 7 december 2012 houdende de stimulering van een inclusief Vlaams ouderenbeleid en de beleidsparticipatie van ouderen.⁴

Participatie aan lokale en provinciale verkiezingen

Ter voorbereiding van de lokale verkiezingen vinden in tal van scholen en jeugdwerkingen debatten, infoavonden en panelgesprekken plaats. Toch worden dergelijke politieke infomomenten maar zelden georganiseerd voor senioren, en al zeker niet voor senioren die minder mobiel of slecht ter been zijn. De Vlaamse overheid kan een toolbox aan lokale besturen, welzijnsverenigingen en lokale seniorenorganisaties bezorgen waaruit ze inspiratie kunnen putten om de politiek en de politieke campagnes dichterbij de senioren zelf te brengen.

Wat de participatie van senioren aan de lokale en provinciale verkiezingen betreft, vragen de indieners een concreet actieplan om de toegankelijkheid en de bereikbaarheid van stemlokalen te garanderen. De indieners zien alvast een reeks mogelijkheden: duidelijke richtlijnen en controle op de stembureaus vanuit Inter, het Vlaams expertisecentrum voor toegankelijkheid en universal design, gegarandeerd gratis openbaar vervoer naar alle stembureaus en een gemeentelijk georganiseerde taxiservice op de dag van de verkiezingen.

Daarnaast vragen de indieners aan de Vlaamse Regering om lokale besturen ertoe aan te sporen bij de inplanting van stembureaus op hun grondgebied maximaal rekening te houden met senioren. Zo biedt het inrichten van stembureaus in woonzorgcentra of in buurten waar veel senioren wonen, een unieke kans om senioren vlot hun stem te laten uitbrengen.

De indieners zijn tevens van mening dat het goed zou zijn mocht de Vlaamse Regering onderzoeken of er rechtsgeldige en veilige manieren kunnen worden ontwikkeld om senioren die zich om gezondheids- of fysieke redenen niet naar het stembureau kunnen verplaatsen, op een alternatieve wijze hun stem te laten uitbrengen. Voorbeelden uit het buitenland, zoals het stemmen per brief, kunnen als inspiratie dienen.

Ten slotte wijzen de indieners erop dat alle studies wijzen op de gevaren van een digitale kloof voor senioren. Daarom vragen ze de Vlaamse Regering om bij de concrete uitwerking van de stemprocedures en modaliteiten een e-inclusietoets door te voeren zodat te allen tijde de garantie kan worden geboden dat de digitale kloof geen impact heeft op de participatie van senioren.

Ludwig VANDENHOVE
Hannes ANAF
Conner ROUSSEAU
Kurt DE LOOR
Freya VAN DEN BOSSCHE
Maxim VEYS

⁴ <https://www.vlaamse-ouderenraad.be/wat-denken-we/beleidsparticipatie/vlaamse-ouderenraad-pleit-voor-structurele-inspraak-van-ouderen>

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

Het Vlaams Parlement,

- gelet op:
 - 1° de afschaffing van de opkomstplicht bij de lokale en provinciale verkiezingen;
 - 2° het decreet van 16 juli 2021 tot wijziging van diverse decreten, wat betreft versterking van de lokale democratie;
 - 3° de toenemende vergrijzing van de bevolking;
 - 4° het risico op een dalende participatie van senioren aan lokale en provinciale verkiezingen door de afschaffing van de opkomstplicht;
 - 5° het engagement van de Vlaamse Regering om meer in te zetten op het stimuleren van participatie aan de lokale en provinciale verkiezingen;
- vraagt aan de Vlaamse Regering om:
 - 1° wat de algemene politieke participatie betreft:
 - a) uitvoering te geven aan artikel 10 van het decreet van 7 december 2012 houdende de stimulering van een inclusief Vlaams ouderenbeleid en de beleidsparticipatie van ouderen, eventueel als onderdeel van een ruimere evaluatie van de realisatie van artikel 5 van het decreet van 9 februari 2018 betreffende het lokaal sociaal beleid;
 - b) kwaliteitscriteria rond doelgroepgerichte inspraak te integreren in het decreet betreffende het lokaal sociaal beleid en/of het decreet houdende de stimulering van een inclusief Vlaams ouderenbeleid en de beleidsparticipatie van ouderen;
 - c) de nodige financiële middelen aan de Vlaamse Ouderenraad toe te kennen voor de organisatie van een campagne over de meerwaarde van de politieke participatie door senioren;
 - d) in overleg te treden met het sociaal-cultureel seniorenwerk om na te gaan hoe politieke participatie door senioren kan worden versterkt;
 - 2° wat de deelname aan de lokale en provinciale verkiezingen betreft:
 - a) aan lokale besturen, welzijnsverenigingen en lokale seniorenorganisaties een toolbox aan te reiken over het versterken van de interesse in en de kennis over de verkiezingen;
 - b) Inter, het Vlaams expertisecentrum voor toegankelijkheid en universal design, een draaiboek en keuringsprocedure te laten uitwerken voor de toegankelijkheid van de stembureaus;
 - c) in samenwerking met De Lijn te zorgen voor gratis openbaar vervoer op de dag van de verkiezingen;
 - d) met de lokale besturen in overleg te treden over de inrichting van een lokale taxiservice op de dag van de verkiezingen;
 - e) lokale besturen ertoe aan te sporen om bij de inplanting van stembureaus op hun grondgebied maximaal rekening te houden met senioren;
 - f) te onderzoeken of er rechtsgeldige en veilige manieren kunnen worden ontwikkeld om senioren die om gezondheids- of fysieke redenen zich niet naar het stembureau kunnen verplaatsen, op een alternatieve wijze hun stem te laten uitbrengen;
 - g) een e-inclusietoets te ontwikkelen voor de stemprocedures;

- beslist tot de oprichting van een Vlaams Ouderenrechtencommissariaat als paraparlementaire instelling die structureel toeziet op de inspraak van senioren in het beleid.

Ludwig VANDENHOVE
Hannes ANAF
Conner ROUSSEAU
Kurt DE LOOR
Freya VAN DEN BOSSCHE
Maxim VEYS